

IJTIMOIIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNALI

VOL.1 № 1

2024

**“IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA
ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR”**
ilmiy-metodik jurnali

Bosh muharrir:

Boltaeva Mohichehra

Tahrir hay'ati:

07.00.00 - Tarix fanlari

- Ergasheva Yulduz — Tarix fanlari doktori, professor
- Zununova Gulchehra — Tarix fanlari doktori, professor
- Kurbonova Zemfira — Tarix fanlari doktori, professor
- Askar Jumashayev — Tarix fanlari doktori, professor
- Nurjanov Sabit Uzakbayevich — Tarix fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Xaydarov G'ayratbek Mirzapulatovich — Tarix fanlari doktori, dotsent
- Seydametova Gulnara Utarbayeva — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent
- Nasirov Bunyod — Tarix fanlari falsafa doktori, dotsent

09.00.00 - Falsafa fanlari

- Yaxshilikov Juraboy Yaxshilikovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Saitkasimov Akbar Isaxanovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Musaev Odil Raxmatovich — Falsafa fanlari doktori, professor
- Suvanov Ilxom Abduxalilovich — Falsafa fanlari doktori, katta ilmiy xodim
- Alima Berdimuratova — Falsafa fanlari doktori, professor
- Kabulniyazova Gulchehra Tashpulatovna — Falsafa fanlari doktori, professor
- Siddikov Ilyos — Falsafa fanlari doktori, dotsent

10.00.00 - Filologiya fanlari

- Zakirova Soxiba — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Ganiyeva Shodiya Azizovna — Filologiya fanlari doktori, dotsent
- Soatova Nodira — Filologiya fanlari doktori, professor
- Kobilova Zeboxon Bakirovna — Filologiya fanlari doktori, professor

13.00.00 - Pedagogika fanlari

- Jo'rayev Risbay Xaydarovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turgunoy Egamberdiyeva — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Ibragimov Xolboy Ibragimovich — Pedagogika fanlari doktori, akademik
- Turakulov Olim Xolbutayevich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Abdullayeva Barno Sayfutdinovna — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Ismoilov Temur Islamovich — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Umid Negmatovich Xo'jamqulov — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Isakulova Nilufar — Pedagogika fanlari doktori, professor
- Jumanəzova Muxayyo Tojiyevna — Pedagogika fanlari doktori, dotsent

19.00.00 - Psixologiya fanlari

- Abdullayeva Dilbar — Psixologiya fanlari doktori, professor
- Atabayeva Nargis Batirovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent,
- Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti
- Umarov Baxriddin Mengboyevich — Psixologiya fanlari doktori, professor

- Shamshetova Anjima Karamaddinovna — Psixologiya fanlari doktori, dotsent
- Norbekova Barno — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent
- Abdumajidova Dildora — Psixologiya fanlari falsafa doktori, dotsent

23.00.00 - Siyosiy fanlar

- Jo'raqulov Furqat Norjigitovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Axmedov Husnidin Alikulovich — Siyosiy fanlar doktori, professor
- Musaev Mansur Tursunpulatovich — Siyosiy fanlar doktori, katta ilmiy xodim Ravshanov
- Fazluddin Ravshanovich — Siyosiy fanlar doktori, dotsent

22.00.00 - Sotsiologiya fanlari

- Xolbekov Abdug'ani Jumanazarovich — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Sodiqova Shoxida Marxaboyevna — Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Gabdrahmanova Gulnara Faatevna — Sh. Marjani nomidagi Tarix instituti, Tatariston Respublikasi Fanlar akademiyasi, Sotsiologiya fanlari doktori, professor
- Kamalova Xatira Sabirovna — Sotsiologiya fanlari nomzodi, dotsent

"Ijtimoiy-gumanitar sohada ilmiy-innovatsion tadqiqotlar" - bu ilmiy-metodik jurnal bo'lib, O'zbekistonda 2024-yildan beri nashr etilmoqda. Jurnal har chorakda bir marta, yiliga 4 marta chop etiladi. Ushbu jarayonga talabga ko'ra muassislar va tahrir hayati bilan birgalikda kelishgan xolda o'zgartirish kiritish mumkin.

MUNDARIJA

07.00.00 - Tarix.....	5
ОБРАЗОВАНИЕ КАРАКАЛПАКСКОЙ АВТОНОМНОЙ ОБЛАСТИ: СТРАНИЦЫ ИСТОРИИ.....	5
Джумашев Аскар Мамбетович.....	5
07.00.00 - Tarix.....	10
О‘RTA ASRLAR YOZMA MANBALARIDAGI ETNIK NOMLAR.....	10
Abdullaev Ulug‘bek Saydanovich.....	10
Shamshiddinov Baxriddin Sharobiddin o‘g‘li.....	10
09.00.00 - Falsafa.....	15
FALSAFIY ANTROPOLOGIYA MUSTAQIL BILIM SOHASI SIFATIDA.....	15
Qabulniyazova Gulchexra.....	15
09.00.00 - Falsafa.....	21
ISLOM FALSAFASIDA GNOSEOLOGIK FAOLIYATNI OLIB BORISHGA DOIR QARASHLARNING TARIXIY-FALSAFIY TAHLILI.....	21
Siddiqov Ilyosjon Baxromovich.....	21
13.00.00 - Pedagogika.....	33
РАССМОТРЕННЫ ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ПОДГОТОВКИ СТУДЕНТОВ СПЕЦИАЛЬНОСТИ “ФИЗИЧЕСКАЯ КУЛЬТУРА И СПОРТ” К УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ.....	33
Мухаммадиев Комил Бурхонович.....	33
13.00.00 - Pedagogika.....	49
SO‘ROVNOMAGA ASOSLANGAN TADQIQOTLARNI TASHKIL ETISH METODIKASI.....	49
Isakulova Nilufar Janikulovna.....	49
10.00.00 - Filologiya.....	57
SHE‘RIYATDA FALSAFIY MUSHOHADAKORLIK.....	57
Soatova Nodira Isomitdinovna.....	57
10.00.00 - Filologiya.....	65
DETEKTIV QISSA YARATISHDA USLUBIY O‘ZIGA XOSLIK.....	65
Turopova Parizod Shavkat qizi.....	65
10.00.00 - Filologiya.....	71
XORAZM MATBUOTI TARIXIDAN.....	71
Iqboloy Adizova Istamovna.....	71
19.00.00 - Psixologiya.....	82
O‘SMIRLIK DAVRIDA DESTRUKTIV XULQ-ATVOR SHAKLLANISHINING PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI.....	82
O‘tamurodov Samandar G‘ulom o‘g‘li.....	82
19.00.00 - Psixologiya.....	87
OILADA OTA-ONA MUNOSABATLARINING BOLALARDA MILLIY FAZILATLARNI SHAKLLANISHIGA TA‘SIRI.....	87
Norbekova Barno Shavkatovna.....	87

19.00.00 - Psixologiya.....	92
SPORT PSIXOLOGIK TAYYORGARLIKNING MUAMMOLARI: KONTENT	
TAHLILI.....	92
Abdullayev Akobr Shokir o‘g‘li.....	92

10.00.00 - Filologiya

SHE'RIYATDA FALSAFIY MUSHOHADAKORLIK

Soatova Nodira Isomitdinovna

JDPU, professor, filologiya fanlari doktori

ORCID 0000-0002-4310-6011

nodira.soatova@list.ru

Annotatsiya. Ushbu maqola ko'pqirrali ijodkor Shuhrat lirikasi adabiy jozibasini shakllanishining muayyan qirralari: she'riyatdagi samimiyat, mushohadakorlik, hissiy jo'shqinlik, lirik qahramonning ko'ngil tuyg'ulari, qalb iztiroblarini badiiy inkishof etish, inson va umr mazmuni bilan bog'liq masalalarni falsafiy teranliklik bilan ifodalash kabi jihatlarni yoritishga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: samimiyat, mushohadakorlik, hissiy jo'shqinlik, ko'ngil tuyg'usi, qalb iztirobi, falsafiy teranliklik.

PHILOSOPHICAL OBSERVATION IN POETRY

Soatova Nodira Isomitdinovna

JDPU professor, DSc

Abstract. This article focuses on certain aspects of the formation of the literary charm of the lyricist Shuhrat: sincerity, observation, emotional enthusiasm in poetry, the feelings of the lyrical hero, the artistic development of heartaches, issues related to the meaning of man and life. is dedicated to clarifying such aspects as expressing with philosophical depth.

Keywords: sincerity, observation, emotional excitement, heart feeling, heartache, philosophical depth.

ФИЛОСОФСКОЕ НАБЛЮДЕНИЕ В ПОЭЗИИ

Соатова Нодира Исомитдиновна

Профессор ЖДПУ, доктор филологическая наук

Аннотация. В данной статье рассматриваются отдельные аспекты формирования литературного обаяния лирика Шухрата: искренность, наблюдательность, эмоциональная восторженность в поэзии, чувства лирического героя, художественное развитие душевных страданий, вопросы, связанные со смыслом человека и жизни. посвящен прояснению таких аспектов, как выражение философской глубины.

Ключевые слова: искренность, наблюдательность, эмоциональное возбуждение, сердечное чувство, душевная боль, философская глубина.

KIRISH. XX asrning to'fonli, ziddiyatli muhitida qalam tebratgan, Vatan urushida qo'lga qurol olib, qonli janglarga kirgan, shaxsga sig'inish davrida millatimizning faxri bo'lgan jadid ijodkorlar asarlarini o'rganishga chaqirganligi uchun jazolanib, "xalq dushmani" tamg'asi ostida besh yil umrini qamoqlarda o'tkazgan, shunda ham o'zidagi "...ijod mas'uliyatini unutmeydigan halol... kattakon adabiyotimizning zargar ijodkori"[1; 99-101] Shuhrat she'riyati bo'yicha o'zbek adabiyotshunosligida bir qancha tadqiqotlar amalga oshirilgan.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODLAR. Maqsud Shayxzoda shoirning she'riy ijodini birinchilardan bo'lib o'rganib, yirik hajmli maqola yozgan bo'lsa, O.Sharafiddinov, J.Hojimatov, Jamol Kamol singari olimlarning maqolalari va "Adib ijodiga bir nazar", "Shuhrat zamondoshlari xotirasida", "Ozod qalb kuychisi"da ijodkor asarlarining ba'zi qirralari yuzasidan muayyan fikrlar bayon qilingan. Adabiyotshunos olim U.Normatov Shuhrat to'g'risida ilk adabiy portret yaratib, ijodkorning doston va she'rlaridagi urush va inson, vatan va xalq mavzularini o'rgangan va ular yuzasidan o'z xulosalarini bildirgan. Adabiyotshunos olim Sh.Aldashevaning dissertatsiyasida Shuhrat adabiy merosidagi to'rtliklar tahlilga tortilgan.

NATIJALAR VA MUHOKAMA. Shuhrat lirikasi adabiy jozibasini shakllanishining muayyan qirralari: *birinchidan*, shoir she'riyatdagi samimiyat, mushohadakorlik, hissiy jo'shqinlik; *ikkinchidan*, lirik qahramonning ko'ngil tuyg'ulari, qalb iztiroblarini badiiy inkishof etish; *uchinchidan*, inson va umr mazmuni bilan bog'liq masalalarni falsafiy teranliklik bilan ifodalash; *to'rtinchidan*, she'riy san'atlardan mohirona foydalanishida ko'rinadi. Shoir she'rlarini tadqiq qilish jarayonida bu qirralar naqadar to'g'ri ekanligini kuzatdik. Masalan: "Haq so'z" she'rida ham shoir chuqur ko'tarinkilik, samimiyat bilan:

*Sen o'zing yonmasang hayotda, shoir,
O'zgalar qalbini yondira olmaysan.
Sen o'zing qonmasang hayotdan, shoir,
O'zgalar qalbini qondira olmaysan[2;50],*

deya, baralla bong uradi. Chunonchi, she'r inson qalbining zarbidan, hayot zarbidan iborat ekan, shoir bu zarbni tinglamasdan va izhor etmasdan tura olmaydi va unga munosib javob berishga harakat qiladi. Shunday insondagi, lirik qahramondagi ruhiy holatni, shoir quyidagicha tasvirlaydi:

*Sen hayot bag'riga javlon urib kir,
Baxt topsang quvonib, xandon solib kul.
Haqiqat bo'ynida gar ko'rsang zanjir,
Yuraging o'rtanib, sochlaringni yul!
Lekin sen hayotga qarama loqayd,
Xaspo'shlab yashirma nursiz ustini.
Dadil tur, oshkora o'z so'zingni ayt,
Haq so'zdir dunyoning sinchi, ustuni! [2;50].*

Shuhrat she'riyatidagi insonni qurshagan sirli olam va shu borliqdagi inson taqdiri haqidagi o'ylar, mushohadalar ko'pni ko'rgan kishilarga xos falsafiy xulosalar, umumlashmalar, hikmatlar ummoniga borib quyuladi. Shuhrat ana shu ijodiy jarayonda o'zligini saqlab qoladi, shu xulosa va umumlashmalarga o'z hayotiy tajribasini, o'zi bosib o'tgan va bosib o'tayotgan hayot yo'lini tahlil qilish orqali keladi. Ko'pincha shunday falsafiy fikr bilan sug'orilgan fikr va mushohadalar shoir lirik qahramonining qaynoq hayotdan olisda yashagan chog'larida, oila va do'stlarning issiq bag'ridan mosuvo bo'lgan kezlarda xayolga keladi. Shunday ruhiy holat falsafiy fikrlar ustivorlik qilgan she'rlarning tug'ilishida doya vazifasini bajaradi. Shoir shunday ruhiy kechinmalar og'ushida yashagan soatlarida ham o'zidagi go'zallikka, ezgulikka, munavvar ertaga bo'lgan ishonchini

yo‘qotmaydi. Shuning uchun ham uning lirik qahramoni doim hayotbaxsh g‘oyalar bo‘stonida nafas olib yashaydi.

*Onasini unutmanning,
Ona tili bo‘lmaydi.
Ona tilin unutmanning,
Ona eli bo‘lmaydi.
Ona tiling unutdingmi?
Eling unut, ona unut,
Xo‘sh, hayotdan ne umid!
Na odamsan, na farzand,
Odam nusxa vujudsan.
Yer yuzida daydib yurgan,
Bir jonzotday mavjudsan [2;190].*

Shuhratning ushbu she‘rini o‘qir ekanmiz, she‘rda insoniylikni ulug‘lovchi o‘quvchi uchun muhim faylasufona fikr – ona, ona til, ona yurtga muhabbat va uni e‘zozlash kabi xalqimizning ruhi, tabiati, odatiga mos fazilatlar ifodasi mavjud. Shoir lirik qahramoni ma‘naviy dunyosida uning o‘ziga xos xarakter jihatlarini ko‘rsatib bera oladi. Ijodkor she‘rda har bir so‘zga mas‘uliyat bilan yondoshgan. U o‘zi aytmoqchi bo‘lgan g‘oyaga befarq emas, aksincha, qalbidagi uni ezuvchi iztirobni kengroq ochish, xalqning bir munosib farzandi sifatida ona, ona tili va ona eliga doim sadoqat saqlashni maqsad qilishga lirik qahramonni undaydi. Yo‘qsa, u bir manqurt mavjudotga aylanib qolishi mumkinligini uqtiradi. Demak, shoir lirik qahramoni ma‘naviy dunyosida uning o‘ziga xos xarakter jihatlarini ko‘rsatib bera oladi. “Bu xarakterda esa biz ham o‘zimizga xos xislatlarning ko‘pginasini ko‘ramiz”. Shoirning “*She‘r nima, deysanmi?*” she‘riga e‘tiborni qaratamiz:

*She‘r nima? Shu ona tuproqning rangi,
Shu ona qirlarning ko‘rki, chiroyi.
Ko‘klarga o‘ralgan baxting ohangi,
Suvlarga liq to‘la bulutlarning soyi [2;196].*

She‘r haqida fikr yuritar ekan shoir, uni go‘yoki uchqur xayol kabi, bir nafasda insoniyat vujudga kelgan uzok asrga boshlashini, bir zumda kelajakka yo‘llashini, kichik tomchida keng olamni aks ettira olishini, shu bilan birga inson qalbining ich-ichiga kirib borib, unga cheksiz kuch, ilhom, shijoat baxsh etishini, ona tuproq, qir, ko‘k, suvlarda, deya xitob qiladi.

Ijodkor so‘z – she‘r chashmalariga va ular oqimi, to‘lqiniga befarq qarab turmasligi, aksincha, bu chashmalarning ko‘zini kengroq ochish, ularni maqsad daryosi sari yetaklash, uning avji va mavjidan hayot kemasini yurgazishga lirik qahramonni undaydi. She‘riyat tarixiy, ilmiy kitoblar u yokda tursin, hatto badiiy prozadan ham o‘zining dunyoni idrok etish va tushuntirish, ifodalash yullari bilan farq qiladi. Hamma narsa shoirning qalbi, uning hissiyoti, kechinmasi orqali beriladi. She‘riyatda hayot, voqelik zarbi bilan tebrangan shoir qalbining ohangi ifodalanadi.

*Tong otayapti, tongni kutib ol,
Tong zavqida kun bo‘yi qol!
Tongni bergan kunni olqishla,
Kun chiqayapti nurli boqishla!*

Shuhratning “*Tong otayapti*” she‘rining falsafiy g‘oyasi nihoyatda teran: ijodkor kitobxon qalbida musaffo tong tasviri ila inson hayotining tongini uyg‘unlashtiradi. Voqelikni badiiylashtirar ekan, kitobxonga nozik did ila yashash mazmun-mohiyatini singdirishga harakat qilgan va ma‘lum darajada shoir bunday muvaffaqiyatga erishgan. She‘rdagi har bir yangilikning ildizi ana shularga borib taqaladi. Shoir she‘rlaridagi badiiy kashfiyot mana shu voqelikdan yangi g‘oyalarni fahmlab olishi va uni o‘ziga xos yo‘sinda ifodalashdan kelib

chiqqan. Badiiyat, ijod hech qachon uydirma, to‘qib chiqarilgan, asossiz gapni sevmaydi. Qaysi she‘r shoirning hayotdagi biror aniq voqea, hodisa asosida yoki biron sabab, turtki tufayli, yo bo‘lmasa shoirning hayoti va taqdiri bilan bevosita bog‘langan biror hayotiy epizod natijasida vujudga kelgan bo‘lsa, shunda hayotiy, o‘tkir jozibali va ta’sirli chiqadi. Bilamizki, Shuhratning hayoti va ijodi bir tekis, silliq kechmagan. Qamoq azoblaridan tashqari yon-atrofidagi “do‘stlari” ham ulkan ijodkorga goh oshkora, goh pinhona tuhmat toshlarini otib borgan. Alalxusus, “She‘r – shoir qalbining avtobiografiyasidir.... Garchi she‘r inson tarjimai holidan farqlansa-da, lekin unga shu tarzda yondashish ijodkor poetik mahoratini oydinlashtirish uchun qulaylik yaratadi”[4;33]. Shuhrat tarjimai holiga oid xotiralarni o‘z qatiga singdirgan avtobiografik xarakterdagi “*Ta’na toshlari*” she‘ridagi tasvir shoir poetik mahoratining hayotiyiligini ta’minlagan. Mard va bag‘ri keng shoir hamma-hammasini yaxshilik bilan, yaxshi asarlari bilan yengib yashagan:

*Sha’nimga otilgan ta’na toshlari,
Oxiri yig‘ilib ulkan tog‘ bo‘ldi.
Men uning ustiga chiqqanim sari,
G‘ururim oshdi-yu, ko‘nglim chog‘ bo‘ldi.
Men uning ustidan mag‘rur, tik boqib,
Hayotning ufqini yorqinroq ko‘rdim.
Barimga ilashgan chang-chungni qoqib,
Shu ufq – manzilga mardona yurdim*[5;132].

Shoirning shaxsiy hayotidagi, ijodiy taqdiridagi murakkab, qiyin, noqulay vaziyatlar, bo‘lib o‘tgan to‘s-to‘polonlar, tabiiy uning she‘riyatida ma’lum darajada o‘z izini qoldirgan. Shuhratning ijodini kuzatganimizda, ko‘pgina she‘rlarida uning yuragiga nishtar bo‘lib sanchilgan, uni azobl原因gan xoinlik, xudbinlik kabi holatlari qalamga olingani holda, lirik qahramonni bir lahza bo‘lsa ham ijodkorning o‘zi ekanligini his etdik. Bil’aks, shoir “..eng yuksak insoniy fazilati shundaki, ijodkor har qanday malomat, xo‘rlik, bo‘htonlar changalida, ha xuddi shunday, qaddini xam qilmadi. Dardkash izlab, har ko‘ringanga taqdiridan nolimadi. Metin iroda o‘z insoniyligini yo‘qotmay ijod qildi”[6;152]. Shoirning she‘rlari dard va ehtiros bilan yozilgani uchun diqqatni tortadi. “*Ta’na toshlari*” she‘rida shoir o‘ziga nisbatan bo‘lgan zulm va adolatsizlikni, umr davomida kechirgan tahlikali onlarini qalamga olib, “o‘ziga ayon, boshqalarga qorong‘u” bo‘lgan qirralarini yoritadi:

*O, ta’na toshlari, ta’nam yo‘q sizga,
Siz sabab bo‘ldingiz, boqdim uzoqroq,
Hayotni qadrlab chiqdim keng izga.
Ey, umid! Mash‘aling baland tutib yoq,
Ey, ta’na toshlarin otgan kishilar,
Sizni ham yuragim bugun olqishlar!* [2;132].

So‘z badiiy adabiyotdagina o‘zining asliga – obrazli tabiatiga qaytadi, olamni to‘laqonli aks ettirish, tasavvurimizda uni qayta yaratishga xizmat qiladi[7;70]. “*Ta’na toshlari*” she‘rida davr voqeligi, qalb xotiralari o‘zgacha ohang, o‘zgacha ranglarda ifodalangan, shoir armonli hayotining butun ma’no va mazmunini, iftixor va armon tuyg‘ulari go‘zal yaratq sifati namoyon bo‘lgan.

Shoir she‘rlaridagi lirik qahramonda doimo his-tuyg‘u birlamchi, kuchli bo‘lib, qahramonning murakkab xarakteri, katta, lekin nozik qalbi mohirlik bilan ochilganligini kuzatdik. Shuhrat she‘rlari, uning o‘zligi, orzu-umidlari, zamon haqidagi qaydlari, tengdoshlariga aytgan xitobi, o‘quvchiga murojaati, o‘rtoqlari va ustozlariga bildirgan samimiyati, chuqur fikrlar va badiiy o‘xshatishlar orqali berilishi bilan xarakterlidir. “G‘oyaning chinakam estetik, emotsional kuch sarf etishida konkret kechinmalar formasidagi obrazlilik muhim rol o‘ynaydi”[8;294]– ekan, shoir kechinmalari natijasida obrazning to‘laqonli o‘ziga xos belgilari kitobxon ko‘z o‘ngida bor bo‘y-basti bilan gavdalanadi.

Shuhrat she'rlarining barchasi lirik qahramon kechinma o'ylari, hayotiy voqelik asosiga qurilgan bo'lib, ijodkor qalbining eng teran torlaridan taralgani uchun g'oyat hayotiy va samimiydir.

Insoniyatni ezgu niyatlar sari yetaklagan va kelajakni yaqinlashtirish uchun kurashmagan she'riyat sust va sayozdir. Albatta, ijodkorga mavzu va materialni ham, fikr va g'oyalarni ham, qahramonlarni ham, obraz va tasviriy vositalarni ham, ruhiy parvoz va ilhomni ham – hamma narsani xalq, hayot, qaynoq voqelik hadya etadi-yu, ammo bularni badiiy haqiqatga almashtirish faqat shoirning o'ziga bog'liq bo'ladi. She'rda poetik obraz ba'zan birdaniga, g'oyibona, goh uzoq izlanishlar, ijodiy qiynoqlar jarayonida tug'ilishi mumkin. Tabiat bilan g'oyatda yaqindan bog'lanish tabiatga intilish, tabiat bilan hamnafas bo'lishda psixologik va axloqiy bir qonuniyat bor. Chunki inson doimo tabiatga intilgan, tabiatni kuzatgan, tabiatdan o'rgangan, ilk bilimlarini tabiatdan olgan, tabiat insonni dono qilgan. She'riyat ham azaldan tabiatga intilgan va ergashgan, uning qoshida doimo hayratlanib turgan, undan aql bovar qilmas musiqa, ohang, aql bovar qilmas ranglar olgan. She'riga tabiat kirmagan, tabiat tasvirlari berilgan manzara bo'lmagan bironta ham shoir yo'q. Shuhrat ham bundan mustasno emas. Shunday she'rlaridan biri:

*Shudring yonar quyosh chiqquncha,
Tomchi-tomchi marvarid dona.
Sen turibsan hayron boqqancha,
Deysan:- Quyosh chiqyapti, ana,
Hali zamon erib ketadi,
Hali zamon qolmaydi bori.
Go'yo quyosh uni yutadi.
Buncha qisqa bo'lmasa umri!
Sen achinib qarab turgandan,
To'yib-to'yib qarab qolsang-chi!
Mamnun bo'lib shuni ko'rgandan! [5;218].*

Lirik qahramondagi ruhiy holatga nisbatan, muallif o'z adabiy-estetik qarashlarini she'riy misralarda namoyon qiladi. Ya'nikim, inson hayotga, go'zallikka mehr-muhabbat bilan boqishi, har bir go'zallikdan zavqlanib yashash kerakligini uqtiradi. Bir lahzalik shudring tomchisi insonga quvonch bag'ishlar ekan, demak uzoq yashashlik emas, mazmunli yashashlik baxt ekanligini satrlar silsilasiga shoir *shudring* misolida singdiradi. Shuhrat she'rlarida tasvirlangan lirik qahramon qiyofasida faqat o'z dardi bilan emas, balki xalq dardi, taqdirini o'ylayotgan ma'nan boy, ruhan kuchli, metin irodali inson turadi. Bu esa Shuhrat she'rlarida qalb iztiroblari aks etganidan dalolat beradi. Aytilgan kuzatishlarimizni isbotlash uchun uning "*Nimani yozibman*" she'riga murojaat qilmoqni lozim topdik:

*Nimani yozibman – qalbim amridir,
Nimani yozibman – qalbim javobgar.
Nimani istasang, qalbindan qidir,
Qalbiga vujudim, orzuim bo'y egar [5;188].*

Shuhrat she'rlaridagi har bir misra pishiq-puxta: takrorlanmas poetik obrazlar, yangi detallar topishga harakat qilgan. Shuning barobarida uning she'rlari tag zamirida nasihatimiz, ibratga to'liq ma'no mujassam:

*Maqtovg'a uchmadim chiqarib qanot,
So'ksalar turmadim yoshimni to'kib.
Bildimki, bir xilda o'tmaydi hayot,
Na unda, na bunda ketmadim cho'kib[5;420].*

Shuhrat ijodida hayotga chanqoqlik, optimizm ruhining chuqurligi ham uning she'riyatiga kelajakni qanot qilib olishida ko'rinadi. Shoir poetik obrazlar orqali hayot haqiqatini boshqa bir muhitga, san'at olamiga yangi ma'no va zamon doirasiga olib boradi.

Yuqori bosqichga ko'taradi, unga o'zgacha jilo, sifat beradi. Shoirning tasvir ob'yektida kim turishidan qat'iy nazar uning his-tuyg'ulari, kechinmalari inson quvonchi yo dardi sifatida qabul qilinadi. Shuning uchun uning she'rlari kitobxonning kechinmalarini goh iztirobga keltiradi, goh mahzunlikka toldiradi:

*Pul bilan tiklangan izzatu ikrom,
Yo amal tufayli topilgan obro'y.
Go'yoki muz uzra yozilgan bir nom.
Go'yoki qarz olib qilingan bir to'y [5;22].*

Ijodkorning keng qamrovli she'riyati shoirning shaxsiy tuyg'ulari bilan birga jo'shqin sevgi hissiyoti jiddiy motivlar ila yaxlit bir tarzda, go'zal bir butunlik, originallik yaratib g'oyani o'ziga xos poetiklashtiradi. Shoir tomondan yaratilgan poetik obraz inson umri mazmun-mohiyatini badiiy bo'yoqlarda, rangin misralarda namoyon etadi, goh ruhiy olam-odamlar shuuriga, hissiyotiga ko'chgan olamni go'zallik qonunlari nuqtayi-nazaridan qaytadan kechirishi, yangidan inkishof qilishi tarzida yuz beradi:

*Qanchalik pok bo'lma sen tuhmatdan qo'rq,
Bu ojiz kishilar to'qigan tuzoq.
Ba'zida qiladi sayoz joyda g'arq,
Ba'zida qop-qora bo'lib qolar oq! [5;26].*

Shoirning she'rlarida faqat Shuhrat yuragiga xos samimiy tuyg'uni tuyish, xalqona sodda ohangni uqish yoki chuqur falsafiylikni his qilish mumkin. Sababi shundaki, shoir shiddatli hayot haqiqatiga, mohiyatiga sinchkov razm soladi, she'rdagi lirik qahramon uchun asos bo'lgan voqelik bilan hamohang bo'lgan o'zga kishilarning hayotidagi voqealarni umumlashtiradi, hattoki kichik bir hodisa ham shoir nazaridan chetda qolmaydi. She'rdagi adabiy qahramon timsolida tom ma'noda umuminsoniyatga xos xarakter-xususiyatlarni mujassamlantiradi va badiiy obrazda jamlashtirib beradi. Shu boisdan muayyan obrazga asos bo'lgan badiiy haqiqat hayot haqiqatiga nisbatan ko'p qirrali, umumlashma xususiyat kasb etadi, bu shoirga chuqur botiniy lirik ma'noga ega bo'lgan obrazlar yaratishga imkoniyat beradi.

Inson aql, his-tuyg'u egasi. U hayotdan, ona yurt tabiatidan, ma'naviy-moddiy narsalardan lazzat va faxr tuyg'usini his etib yashaydi. Ruhidagi shu tuyg'ularning xalqda o'zidan keyin ham yashashini istaydi. Bu orzu istak ona yurtning, xalqning abadiyligini ta'minlaydi. Olam va odamning yaxshi tomonga o'zgarishi oson bo'lmasligini anglab yetgan shoirning lirik qahramoni ruhiy jarayonni boshdan o'tkazadi:

*Tiriklar safida o'liklar ham bor,
Nafas ham oladi so'z ham qotadi.
Ba'zida tirikka o'q ham otadi,
Ba'zida topadi obro', e'tibor [5;142].*

Shuhrat o'zini xalqning bir parchasi deb his qiladi, shuning uchun xalqning tuyg'ulari, shodliklari, g'ururi, orzu-umidlari, dard va tashvishlarini o'ziniki deb biladi, xuddi shuningdek, o'z hayot yo'llarining his-tuyg'ularini ham, xalq taqdiriga ham bevosita aloqadorligiga alohida e'tibor beradi. Uning she'riyatida xalq hayoti, orzu-intilishlari bilan uning "o'ziniki" go'yo qo'shilib, uyg'unlashib ketadi. Natijada she'rlarida yorqin va go'zal ma'naviy muhit vujudga keladi. Bu muhit shunchalar sof va go'zalki, shu boisdan uning she'rlari ehtirosli, hayajonli, tasvir ko'lami qamrovining parvozi baland bo'lib, o'qirmanni beixtiyor o'ziga tortadi.

*Ruhimga hamisha uch narsa yaqin:
Osmoniy yuksaklik, ko'lam va kenglik,
Daryoning beto'xtov oqishi, to'lqin,
Dengizga teranlik, asovlik, cho'nglik! [5;420].*

Shuhrat she'rlari mazmun - mohiyatidan, shoirning zalvordor shaxsiyati, yetuk talanti qirralari yaqqol namoyon bo'lganiga guvoh bo'lamiz. Shoirning o'ziga xos uslubi, musiqiy ritmikasi, go'zal poetik mulohazalari bor. Shuhratda mas'uliyat tuyg'usi juda baland bo'lib, bu tuyg'u uning she'rlarida ham o'z aksini topgan:

Ko'ramizki, Shuhrat ijodiga xos bir fazilat ko'zga tashlangan: u o'z she'rlarini ham, ballada va romanlarini ham, poemalarini ham o'zi bilgan, ko'rgan, chuqur va hayajonlangan yoki shaxsan o'z boshidan kechirgan voqea, hodisalar, fikr va kechinmalarga suyanib yozadi. Uning hayot yo'li, hayotiy tajribalari voqelikdagi va xalq hayotidagi muhim, bosh yo'nalishni chuqur izlanib va falsafiy aspektda badiiy tahlil etishda faol xizmat qiladi. Bil'aks, "She'rning obrazlar dunyosi o'z qonunlariga asosan harakat qiladi, yashaydi. Predmetlar dunyosi emas, fikr, hayajon lirikada yashaydi voqelikka aylanadi"[9;116]. Ana shunday fikr va tuyg'ularning voqelikka aylanishi Shuhrat she'riyatining asosini tashkil etadi.

XULOSA. Xulosa qilib aytganda, a) Shuhratning she'rlarida butun jahon taqdirini o'ylayotgan, muttasil inson hayotining ma'nosini izlovchi va bu izlanishda muhim haqiqatlarni kashf etuvchi, ruhan boy inson qiyofasi mavjud. b) Ijodkor she'rlarida she'riy san'atlar mohirona qo'llangan: bu san'atlar badiiylikning oshishiga, lirik ifodaning chuqur emotsional tus olishiga xizmat qilgan. Bunday san'atlar vositasida lirikada so'zning ayricha o'rin tutishi yaqqol ko'zga tashlangan. Bu xususiyat shoir she'riyatining abadiyligini ta'minlovchi omillardan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar

1. Ahmad S. Uch mungli qo'shiq so'ngsiz imtihon / Shuhrat. Adib hayotiga bir nazar.–T.: Sharq 1998.–B.99-101.
2. Shuhrat. Sening sevging. Saylanma. – T.: Sharq, 2003.
3. Sharafiddinov O. Yakun va debocha // Sharq yulduzi, 1962. №2. –B.133.
4. Hasanov Sh. Iste'dodning rangin jilolari / Badiiylik va mahorat. – Samarqand.: SamDU, 2018. –B.33.
5. Shuhrat. Tanlangan asarlar. 3 jildlik, 1-jild. –T.: Adabiyot va san'at, 1978. –B.132
6. Shukurullo. Ijodkor matonati / Shuhrat. Xotiralar.–T.: Sharq, 1998.–B.152.
7. Quronov D. Nazariy qaydlar. –T.: Akademiknashr, 2018. –B.70.
8. Adabiyot nazariyasi. 2 tomlik, 1 tom. –T.: Fan, 1978. –B.294.
9. Владимиров С. Стих и образ. –Л.: Сов. писатель, 1961. – С.116.